

Stanisław Krzykała

"Walki klasowe na wsi lubelskiej w latach 1918 - 1919", Tadeusz Kuźmiński, Warszawa 1955 : [recenzja]

Rocznik Lubelski 1, 259-261

1958

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

deł i literatury. Zamieszczone zaś fotokopie ważniejszych dokumentów, zestawienia statystyczne, ilustracje i mapy uplastyczniają treść pracy. Wypada żałować, że nie wysunięto postulatów badawczych w zakresie dalszych prac nad przeszłością TRH. Domagają się tego interesujące wzmianki w literaturze historycznej, np. dotyczące stosunku chłopów do walk niepodległościowych i rewolucyjnych. O odgłosach rewolucji krakowskiej 1846 r. wspominają przekazy źródłowe¹⁶. Generał policmajster w Królestwie Polskim w piśmie do gubernatora lubelskiego z 11/23 VI 1866 r. donosi, że tereny fundacji staszicowskiej „...nadane przez Staszica zubożałej szlachcie stanowiły i stanowią gniazdo rewolucjonistów, mieszkańcy zaś tej kolonii utrzymują stały kontakt z partią rewolucyjną w Galicji...”¹⁷.

Wartościowa inauguracja szerszych badań nad historią TRH, podjęta przez H. Brodowską, będzie zapewne zachętą do kontynuowania dalszych opracowań tym więcej, że zwarty zespół archiwalny TRH stanowi frapujący przedmiot badań dla przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych. Ostatnio nawet słychać głosy o konieczności reaktywowania dzieła Staszica¹⁸.

Ryszard Orłowski

Tadeusz Kuźmiński: „Walki klasowe na wsi lubelskiej w latach 1918—1919“.

Warszawa 1955, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, s. 172.

Książka T. Kuźmińskiego zapoczątkowała akcję wydawniczą poświęconą problematyce rewolucyjnej na Lubelszczyźnie. Do zawartego w tytule tematu walk klasowych na wsi lubelskiej w latach 1918—1919 prowadzi nas autor przez trzy poprzedzające rozdziały. W koncepcji strukturalnej książki brak jest bezpośredniego związku między zagadnieniami omawianymi ogólnie w dwóch poprzednich rozdziałach a ich szczegółowym przedstawieniem w części dotyczącej Lubelszczyzny. Np. o rozwarstwieniu i sytuacji chłopstwa w Polsce mówi autor na s. 32—40, zaś omówienie analogicznego zagadnienia na Lubelszczyźnie dokonane zostało dopiero na s. 93—96. Etapy walk rewolucyjnych na wsi polskiej w latach 1918—1919 przedstawił autor na s. 44—57, a omówienie tego zagadnienia na Lubelszczyźnie rozpoczyna się dopiero od s. 126. Taki układ narusza spójność treściową książki i utrudnia łączenie wydarzeń w związki przyczynowe oraz wysuwanie wniosków.

Pierwszy i drugi rozdział przytłaczają czytelnika nadmiernym nagromadzeniem zagadnień, mających stanowić tło dla rozgrywających się wydarzeń rewolucyjnych na wsi lubelskiej. Po omówieniu zniszczeń wojennych na ziemiach polskich przedstawił autor znaczenie rewolucji październikowej dla niepodległości Polski, ukazał powstanie Rad Delegatów Robotniczych i kształtowanie się państwa polskiego, jednak od tych procesów oderwał walki klasowe na wsi lubelskiej. W rozdziale drugim pokazał przeciwieństwa klasowe rozdzierające wieś

¹⁶ WAPL, RGL, Adm., nr 1804, s. 6.

¹⁷ A. Kossowski, *Nastroje polityczne w Lubelskiem w l. 1866—1869 w świetle akt urzędowych*. „Pamiętnik Lubelski”, 1935, t. II.

¹⁸ „Czy po 130 latach zostanie zmarnowane dzieło Staszica”. *Kultura i Życie*, tyg. dodatek do „Sztandaru Ludu”, nr 47, z 15 XII 1957.

polską. Teorię leninowską z okresu rewolucji 1905 r. przeniósł autor schematycznie na stosunki polskie. Również program rolny PPS przedstawił autor statycznie cytując, co pisał o nim Lenin w 1905 r. (s. 69). A przecież XIV zjazd PPS we wrześniu 1918 r. wypowiedział się w swoich uchwałach za przekazaniem ziemi obszarniczej chłopom¹.

Do spraw związanych z Lubelszczyzną prowadzi nas autor dopiero w rozdziale III ukazując strukturę agrarną, rozwarstwienie klasowe, zniszczenia gospodarcze i życie polityczne wsi lubelskiej podczas okupacji austriackiej. Zazwyczaj autor poprzestaje na opisowym podaniu faktów czy zestawień liczbowych i nie wyprowadza dalej idącego wniosku. Duża ilość ludności matorolnej (71,8%), stłoczona na niewielkich obszarach wiosek, stanowiła nie tylko materiał zapalny od iskier rewolucyjnych hasel. Współdziałając w walce robotników rolnych z obszarnikami nadawała tej walce bardziej powszechny i uporczywy charakter.

Wzyski chłopów przez władze okupacyjne i obszarników przedstawiony został głównie w oparciu o materiały dotyczące jednego tylko powiatu². Dane statystyczne wykorzystane zostały przez autora jedynie jako ilustracja strat wojennych. Podobnie autor poprzestał na stwierdzeniu faktu ubytku ludności (s. 97) oraz zmniejszenia wydajności z ha (s. 103), nie wykazując żadnego związku między tymi zjawiskami. Autor poprzestał na stwierdzeniu zmniejszenia się stanu ludności w Lubelszczyźnie w 1916 r. w stosunku do 1912 r. o $\frac{1}{3}$, tj. o 498 946 osób. Z tego widać, że nie tylko zacofanie techniczne, o czym mówi autor, ale katastrofalny spadek siły roboczej poważnie decydował i o zmniejszeniu obszaru uprawowego i o małej wydajności plonów.

Wydawnictwo odstąpiło od wymogu sporządzenia przez autora wykazu bibliografii tematu. Z zestawienia odnośników, które czytający może sobie sporządzić, wynika, że poza kilkoma pozycjami statystyczno-gospodarczymi zasadniczą bazę źródłową książki stanowi prasa w ilości 12 tytułów czasopism, na które autor powołuje się 63 razy, nie licząc wielokrotnie wymienianych tytułów czasopism w tekście. Z druków ciągłych, mających charakter wspomnień, wykorzystał autor pracę F. Zurka (przypis 2), na którą powołuje się 5 razy (s. 97, 99, 101, 105, 106). Z materiałów źródłowych drukowanych cytowana jest raz jeden (s. 130) praca H. Bicza, Rady Delegatów Robotniczych w Polsce w 1918—1919. Dwa razy powołuje się autor na Stenogram posiedzeń sejmowych (s. 151, 157) oraz trzy razy na Archiwum Zakładu Historii Partii przy KC PZPR, Teczka RDR Lublin. Nie zostały jednak wykorzystane przez autora znajdujące się w tej teczce materiały organizacyjne.

Wąski zasób materiałów archiwalnych doprowadził do uproszczeń i pominięcia przez autora niektórych zagadnień. Twierdzenie autora, że SDKPiL i KPRP stały na czele walczącej wsi, nie mogło być poparte przez niego przykładami na kartach podrozdziału, gdyż błędy programowe tych partii w kwestii chłopskiej ułatwiały piłsudczykom i partiom kułackim przechwytywanie nastrojów rewolucyjnych i narodowo-wyzwoleńczych mas pracujących³. SDKPiL i KPRP budziły wprawdzie inicjatywę rewolucyjną na wsi, ale nie nadążały z organizacyjnym

¹ Józef Kowalski, Rewizja a fakty, „Polityka”, nr 7 (51), 15.II.1958.

² Franciszek Żurek, Powiat Krasnostawski w walce o wolność, „Niepodległość”, t. XII, z. 2 (31), 1935.

³ SDKPiL — Materiały i dokumenty 1914—1918 pod redakcją E. Szmuclta, Moskwa 1936, s. XLIV.

ujęciem rozwijającego się wprost żywiołowo ruchu. Potwierdza to organ SDKPiL „Gromada” pisząc: „Nie jesteśmy wprost w stanie osobiście obsłużyć nie tylko powstałych Rad Delegatów i Komitetów miejscowych, ale nawet ścisłych organizacji partyjnych”⁴. Również negatywny stosunek KPRP do PSL „Wyzwolenia” utrudniał komunistom łączność ze wsią⁵. Opierając się również na jednej wzmiance umieszczonej w numerze „Gromady” z grudnia 1918 r. autor przyjmuje, że „w powiecie lubelskim tworzenie rad i komitetów folwarcznych i gromadzkich rozpoczęła gmina Piaski Luterskie” (s. 127). Tymczasem pierwsza i jedyna w kraju Rada Delegatów Robotników Folwarcznych powstała w oparciu o komitet w Zemborzycach, odległych od Lublina o 6 km, a szczególne poparcie organizacyjne znalazła w komitetach folwarcznych majątków położonych bliżej Lublina: Kalinówka (4 km), Wierzchowiska (10 km), Żabia Wola (15 km). Bardziej odległa od Lublina gmina Piaski Luterskie (24 km) nie miała tak silnego powiązania na codzień z RDR Folwarcznych i RDR miasta Lublina, których siedziba mieściła się w jednym budynku⁶.

Ze szkodą dla tematu pominął autor zagadnienia nieodłącznie związane z omawianym okresem, mianowicie stosunek wsi do niepodległości i do wojny. Walka klasowa toczyła się w atmosferze kształtowania się państwa polskiego i prowadzonej wojny przeciwko Rosji Radzieckiej. Obie te kwestie potraktował autor między wierszami. W podrozdziale zatytułowanym: Kształtowanie się burżuazyjnego państwa polskiego przedstawił wprawdzie, co myślała o Polsce „niepodległej” burżuazja i obóz pilsudczyzny, ale nie pokazał tego zagadnienia z pozycji wsi. Z materiałów wspomnieniowych podanych przez Żurka wynika, że chłopci, będący w szeregach POW, wiązali niepodległość Polski z radykalnym programem społecznym. Zagadnienie patriotyzmu chłopskiego zostało przez autora zawężone i sprowadzone do ekonomicznego podłoża. Píše on: „Chłopci pod wpływem patriotycznych pobudek zatrzymywali furmanki z austriackim zbożem zarekwirowanym we wsiach lub inwentarzem żywym” (s. 105). Podobnie nie zostało rozwinięte przez autora zagadnienie stosunku wsi do wojny. Autor poprzestał na stwierdzeniu w jednym tylko zdaniu, że „pobór do wojska wywołuje niezadowolenie na wsi wśród wszystkich kategorii chłopów” (s. 57). Szczególnie na Lubelszczyźnie, będącej w bezpośrednim zetknięciu z obszarem działań wojennych, kwestia ta rozszerzała front walki klasowej. Chłopci przepędzali wójtów i policjantów, którzy sporządzali spisy poborowe. Komitety folwarczne odmawiały dostarczania koni dla wojska. Jedni i drudzy stwierdzali, że im „biała gwardia” jest niepotrzebna⁷.

Książka T. Kuźmińskiego budzi żywe zainteresowanie osób zajmujących się historią tego okresu. Dostarcza wiele faktów, jest bodźcem do podejmowania dalszej pracy nad poruszonymi przez autora zagadnieniami. Wynikiem takiej pracy są również powyższe uwagi.

Stanisław Krzykała

⁴ Archiwum Zakładu Historii Partii KC PZPR w Warszawie, „Gromada”, nr 3, XI—XII 1918, s. 6.

⁵ Władysław Kuszyk, Wrzenie rewolucyjne na wsi polskiej w latach 1917—1919, Warszawa 1957, s. 158, 179, 186.

⁶ Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Kancelaria Prezydium Rady Ministrów, nr 1897/1919, 15.II.1919.

⁷ Stanisław Krzykała, Lubelska Rada Delegatów Robotniczych, Lublin, 1957, s. 65—66.